

YENİ ve YAKIN ÇAĞ TARİHİ

Editör
Selim Hilmi ÖZKAN

Bölüm Yazarları

Efkan UZUN • Ensar KÖSE • Gürsoy ŞAHİN • Hayrettin PINAR
İbrahim Caner TÜRK • Kadir TUĞ • Mehmet DEMİRTAŞ
Selahattin SATILMIŞ • Selim Hilmi ÖZKAN • Sıtkı ULUERLER
Ümit KILIÇ • Yaşar BAŞ • Yılmaz KARADENİZ

Bölüm Yazarları

BİRİNCİ KISIM – YENİ ÇAĞ (1453-1789)

Bölüm 1: Yeni Çağ Başlarken Avrupa ve Türk-İslam Dünyası

Doç. Dr. Yılmaz KARADENİZ, Amasya Üniversitesi

Bölüm 2: Coğrafi Keşifler ve Avrupa'nın Yayılması

Doç. Dr. Sıtkı ULUERLER, Bingöl Üniversitesi

Bölüm 3: Rönesans ve Avrupa'nın Uyanışı

Doç. Dr. Ümit KILIÇ, Atatürk Üniversitesi

Bölüm 4: Reform ve Aydınlanmaya Doğru

Prof. Dr. Mehmet DEMİRTAŞ, İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa

Bölüm 5: Yeni Çağ'da Avrupa'da İç Savaşlar ve Mücadeleler

Dr. Öğretim Üyesi Ensar KÖSE, İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa

Bölüm 6: Yeni Çağ'da Osmanlı-Batı İlişkileri ve Doğu Dünyası (1453-1789)

Doç. Dr. Selim Hilmi ÖZKAN, Yıldız Teknik Üniversitesi

İKİNCİ KISIM – YAKIN ÇAĞ (1789-∞)

Bölüm 1: Fransız İhtilali ve Yakın Çağ'a Girerken

Dr. Öğretim Üyesi İbrahim Caner TÜRK, Erzincan Üniversitesi

Bölüm 2: Viyana Kongresi ve Avrupa'nın Yön Arayışı

Doç. Dr. Hayrettin PINAR, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi

Bölüm 3: Sanayi İnkılabı ve Batı'nın Yükselişi

Doç. Dr. Efkan UZUN, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

Bölüm 4: Sömürgecilik ve Emperyalizme Doğru

Doç. Dr. Gürsoy ŞAHİN, Afyon Kocatepe Üniversitesi

Bölüm 5: XIX. Yüzyılda Doğu ve Batı Mücadelesi

Dr. Öğretim Üyesi Selahattin SATILMIŞ, Aksaray Üniversitesi

Bölüm 6: Yeni ve Yakın Çağ'da Türk-İslam Dünyası

Doç. Dr. Yaşar BAŞ, Bingöl Üniversitesi

İçindekiler

Önsöz.....XIII

GİRİŞ

Tarihi Çağlar, Zaman ve Mekân SınırlarıXV

BİRİNCİ KISIM YENİ ÇAĞ (1453-1789)

BİRİNCİ BÖLÜM

Yeni Çağ Başlarken Avrupa ve Türk-İslam Dünyası..... 3

1. Osmanlı ve İslam Dünyası 3

1.1. Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu 3

1.2. Rumeli'ye Geçiş 4

1.3. Çelebi Mehmed ve İkinci Murad Dönemleri 7

1.4. İkinci Mehmed'in Osmanlı Tahtına Geçişi..... 10

2. Memlûkler 12

2.1. Bahri Memlûk Sultanları 12

2.2. Memlûk-İlhanlı Münasebetleri..... 13

2.3. Memlûk-Haçlı Münasebetleri 14

2.4. Buruci Memlûklerin Saltanata Gelişi ve Osmanlı-Memlûk İlişkileri ... 15

3. Akkoyunlu Devleti..... 17

4. Karakoyunlu Devleti.....	24
5. Altınordu (Altınorda) Devleti.....	31
6. Avrupa ve Batı Dünyası.....	32
Genel Değerlendirme.....	42

İKİNCİ BÖLÜM

Coğrafi Keşifler ve Avrupa'nın Yayılması	45
1. Coğrafi Keşiflerin Tarihi Serüveni.....	47
2. Coğrafi Keşiflerin Sebepleri.....	49
3. Coğrafi Keşifleri Başlatan Avrupalı Devletler ve Faaliyetleri.....	53
3.1. Portekiz.....	53
3.2. İspanya.....	59
3.2.1. Tordesillas Antlaşması (7 Haziran 1494).....	60
3.2.2. İspanya'nın Keşifleri Sömürgeciliğe Dönüştürmesi.....	60
3.3. Fransa	68
3.4. Hollanda	69
3.5. İngiltere.....	72
4. Coğrafi Keşiflerin Sonuçları.....	73
Genel Değerlendirme.....	77

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Rönesans ve Avrupa'nın Uyanışı.....	79
1. Rönesans Kavramı.....	79
2. Rönesans'ın Doğuşu ve Öncüleri	85
3. Hümanizm.....	88
4. Rönesans'ın Merkezleri	90
5. Matbaa ve Yeni Çağ.....	93
6. Rönesans ve Bilim.....	95
7. Rönesans'ta Politika ve Devlet	96
8. Rönesans ve Sanat.....	98
9. Rönesans'ın Sonuçları.....	102
Genel Değerlendirme.....	103

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Reform ve Aydınlanmaya Doğru	105
1. Reform.....	105
1.1. Reformun Ortaya Çıkışı.....	105
1.2. Martin Luther ve Reform Fikirlerinin Yayılması.....	110
1.3. Reformun Sonuçları.....	118
1.4. Reform Hareketi ve Müslümanlar.....	119
2. Avrupa'da Aydınlanma Çağı.....	122
2.1. Aydınlanmanın Kökenleri ve Yayılışı.....	124
2.2. Aydınlanmanın Sonucu.....	127
Genel Değerlendirme.....	128

BEŞİNCİ BÖLÜM

Yeni Çağ'da Avrupa'da İç Savaşlar ve Mücadeleler	133
1. Yeni Çağ Başlarında Avrupa'nın Genel Durumu.....	134
2. Haneden Savaşları.....	137
3. Ayaklanmalar ve İsyanlar.....	144
4. Otuz Yıl Savaşları (1618-1648).....	149
5. Vestfalya Barış Antlaşması (24 Kasım 1648).....	159
6. Devletler Arası Rekabet ve Çatışmalar (XVII. ve XVIII. Yüzyıllar).....	164
Genel Değerlendirme.....	176

ALTINCI BÖLÜM

Yeni Çağ'da Osmanlı-Batı İlişkileri ve Doğu Dünyası (1453-1789) ..	177
1. Yeni Çağ'da Osmanlı-Batı İlişkisi (Osmanlı Devleti'nin Batı Siyaseti)	177
1.1. Yeni Çağ Başlarken Osmanlı Devleti ve Batı'daki Fetihler.....	177
1.2. Yeni Çağ'da Osmanlı-Avusturya İlişkileri.....	179
1.3. Akdeniz ve Adalar Denizinde Rekabet: Yeni Çağ'da Venedik ve İtalyan Şehir Devletleri ile İlişkiler.....	182
1.4. Batı'ya Açılan Pencere Dubrovnik (Raguza) ile İlişkiler.....	184
1.5. Yeni Çağ'da Osmanlı-Rus İlişkileri.....	186
1.5.1. 1711 Prut Savaşı ve Demirbaş Şarl Sorunu.....	187
1.5.2. 1774 Küçük Kaynarca Antlaşması Sonrası Gelişmeler ve Osmanlı-Rus Diplomatik İlişkilerinde Yeni Kırılma.....	190
1.6. Yeni Çağ'da Osmanlı-Fransız İlişkileri.....	192

1.7. Yeni Çağ'da Osmanlı-İngiliz İlişkileri.....	196
1.8. Yeni Çağ'da Osmanlı-Hollanda İlişkileri.....	198
2. Yeni Çağ'da Osmanlı Devleti'nin Doğu Siyaseti.....	199
2.1. İslam Dünyasında Liderliğe Doğru	199
2.1.1. Çaldıran Savaşı ve Osmanlı Safevî İlişkileri	200
2.1.2. Mercidabık, Ridaniye ve İslam Dünyasında Liderlik.....	202
2.2. Kanûni Dönemi Osmanlı-Safevî İlişkileri (1520-1566).....	203
2.3. Kanûni Sonrası Osmanlı-Safevî İlişkileri (1566-1789).....	205
2.4. Osmanlı Devleti'nin Basra, Aden ve Hind Ticaret Yolunun Kontrolü İçin Yaptığı Çalışmalar	208
Genel Değerlendirme	210

İKİNCİ KISIM YAKIN ÇAĞ (1789-∞)

BİRİNCİ BÖLÜM

Fransız İhtilali ve Yakın Çağ'a Gिरerken	215
1. Fransız İhtilalini Hazırlayan Nedenler	215
1.1. İç Nedenler	215
1.2. Dış Nedenler	217
2. İhtilalin Başlaması ve Gelişmesi	218
3. Etats Généraux'un Toplanması	218
4. Kurucu Meclis Dönemi Ve İnsan Hakları Beyannamesi.....	219
5. Yasama Meclisi Dönemi.....	221
6. Konvansiyon Meclisi	222
7. Direktuar Dönemi.....	223
8. Konsüllük Dönemi	224
9. Fransız İhtilali ve Avrupa	224
10. Napoleon ve Fransa'nın Yayılması.....	225
11. Koalisyon Savaşları.....	227
11.1. Birinci Koalisyon Savaşları (1792-1797).....	227
11.2. Napoleon'un Mısır Seferi.....	228
11.3. İkinci Koalisyon Savaşları (1798-1802).....	231
11.4. Üçüncü Koalisyon Savaşları (1803-1805).....	232
11.5. Dördüncü Koalisyon Savaşları.....	233

11.6. Beşinci Koalisyon Savaşları (1809-1812).....	235
11.7. Napoleon'un Moskova Seferi (1812) ve Altıncı Koalisyon Savaşları (1813-1814).....	236
11.8. Yedinci Koalisyon Savaşı ve Napoleon İmparatorluğu'nun Yıkılışı (1815).....	238
12. Fransız İhtilali ve Osmanlı Devleti.....	240
Genel Değerlendirme.....	242

İKİNCİ BÖLÜM

Viyana Kongresi ve Avrupa'nın Yön Arayışı.....	245
1. Napoleon'dan Sonra: Viyana Kongresi ve Yeni Avrupa Hayali.....	246
1.1. Metternich Sistemi.....	250
1.2. Uyum İçinde Bir Düzen Projesi: İttifaklar ve Kongreler Avrupası...252	
2. Yeni Düzen Tehdit Altında.....	254
2.1. Viyana Sistemi Test Ediliyor: İtalya, İspanya ve Portekiz'de Huzursuzluk.....	255
2.2. Milliyetçiliğin İlk Büyük Başarısı: Bağımsız Yunanistan'ın Doğuşu 258	
3. Viyana Sistemi Tarihe Karşıyor: 1830 ve 1848 İhtilalleri.....	260
3.1. Üç Günlük İhtilal.....	260
3.2. Avrupa'yı Sarsan Yeni Dalga: 1848 İhtilalleri.....	264
3.2.1. İhtilâlin Anavatanı: Fransa.....	266
3.2.2. Kâbus Geri Dönüyor: İhtilal Habsburg Topraklarında.....	269
3.2.3. Dağınık Alman Coğrafyasında Karmaşa.....	273
Genel Değerlendirme.....	276

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Sanayi İnkılabı ve Batı'nın Yükselişi.....	279
1. Sanayi İnkılabına Giden Yol.....	279
2. XIV-XVII. Yüzyıllar Avrupasına Bakış.....	280
3. Aydınlanma Çağı ve Fransız İhtilâli.....	282
4. Kölelerin Emeğiyle Değiştirilen Dünya.....	284
5. Sanayi İnkılabı ve Avrupa.....	286
5.1. Önce İngiltere Sonra Diğer Avrupalılar.....	287
5.2. Sanayi İnkılabının Tarihi Altyapısı ve Nedenleri.....	291
5.3. İmalathanelerden Fabrikalara.....	295

5.4. Buhar, Demir ve Tren.....	296
6. Sanayi İnkılabının Sonuçları ve Etkileri.....	298
6.1. Şehirler, Toplum ve Çevre	299
6.2. Üretim, Ekonomi, Ticaret ve Finans.....	302
6.3. Kadınlar, Çocuklar, Aile ve Günlük Hayatın Değişimi	304
6.4. Sanayileşme ve İdeolojiler	306
6.5. Bilim, Kültür ve Din.....	308
7. Sanayi İnkılabı ve Osmanlılar	311
Genel Değerlendirme	314

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Sömürgecilik ve Emperyalizme Doğru	317
1. 1415-1763 Arası Sömürgeci Devletler ve Faaliyetleri.....	319
2. 1763-1875 Arası Sömürgeci Devletler ve Faaliyetleri.....	328
2.1. Sanayi İnkılabı ve Sömürgecilik	329
2.2. Koalisyon Savaşları, Viyana Kongresi ve Sömürgecilik.....	330
2.3. 1870'lerde Avrupa'da Yeni Sömürgeci Devletler (İtalya, Almanya ve Belçika).....	334
3. 1875-1944 Arası Sömürgecilik Faaliyetleri.....	335
3.1. Afrika'da Sömürgecilik Faaliyetleri ve 1884-85 Berlin Kongresi	336
3.2. I. Dünya Savaşı ve Sömürgecilik.....	340
3.3. II. Dünya Savaşı Sonrası Emperyalizm.....	343
Genel Değerlendirme	346

BEŞİNCİ BÖLÜM

XIX. Yüzyılda Osmanlı Devleti (Doğu) ve Avrupa (Batı)

Mücadelesi	349
1. 1806-1812 Osmanlı-Rus, İngiliz Savaşı.....	349
1.1. Osmanlı-Rus Savaşının İlk Safhası	350
1.2. İngiltere'nin Savaştan Çekilmesi ve Kale-i Sultaniye (Çanakkale) Antlaşması	352
1.3. Osmanlı-Rus Savaşının İkinci Safhası ve Bükreş Antlaşması.....	353
2. XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Osmanlı'da Bağımsızlık Hareketleri ve Şark Meselesi.....	353
2.4. Sırp İsyanı (1804-1816).....	354

2.5. Yunan İsyanı (1821-1830).....	355
3. 1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı	357
4. Kuzey Afrika'da Sömürgeciliğin Başlangıcı: Fransa'nın Cezayir'i İşgali (1830).....	360
5. Mehmet Ali Paşa İsyanı ve Batı (1831-1841).....	361
6. 1848 İhtilali ve Osmanlı Devleti.....	366
7. Kırım Savaşı (1853-1856).....	368
7.1. Paris Kongresi ve Antlaşması (1856).....	371
8. XIX. Yüzyılın Üçüncü Çeyreğinde Osmanlı'da İsyanlar ve Şark Meselesi.....	372
8.1. Cidde Olayları ve Suriye Bunalımı (1858-1861).....	372
8.2. Romanya Prensiğinin Kurulması (1859).....	374
8.3. Bosna-Hersek ve Karadağ İsyanları (1848-1862).....	375
8.4. Sırbistan'ın Bağımsızlığa Doğru Gitmesi (1862).....	376
8.5. Girit İsyanı (1866-1869).....	377
8.6. Hristiyan Boşnak, Sırp ve Karadağlıların İsyanı (1875-1876).....	378
9. Tersane Konferansı	379
10. Osmanlı-Rus Savaşı (1877-1878).....	380
10.1. Ayastefanos Antlaşması (3 Mart 1878).....	381
10.2. Berlin Antlaşması (13 Temmuz 1878).....	381
11. XIX. Yüzyılın Son Çeyreğinde Osmanlı'da İsyanlar ve Şark Meselesi..	384
11.1. Girit Sorunu ve Halepa Fermanı (1876-1878).....	384
11.2. Osmanlı-Yunan Sınırının Yeniden Düzenlenmesi (1881).....	386
11.3. Doğu Rumeli Sorunu (1885-1886).....	386
11.4. Ermeni Sorunu ve Şark Meselesi.....	388
12. 1897 Osmanlı-Yunan Savaşı.....	390
13. XIX. Yüzyılda Dünyanın Genel Durumu	391
13.1. Avrupa ve Uluslararası Siyasi Dengeler.....	391
13.2. Ortadoğu ve Balkanlar.....	394
13.3. Afrika	396
13.4. Uzakdoğu.....	398
13.5. Kafkasya ve Orta Asya.....	399
13.6. Amerika.....	400
Genel Değerlendirme.....	401

ALTINCI BÖLÜM

Yeni ve Yakın Çağ'da Türk-İslam Dünyası	403
1. Karadeniz'in Kuzeyinde Kurulan Türk Hanlıkları.....	404
1.1. Altın Orda Hanlığı (1241-1502).....	404
1.2. Kazan Hanlığı (1437-1552).....	406
1.3. Kırım Hanlığı (1441-1783).....	409
1.4. Kasım Hanlığı (1445-1681).....	415
1.5. Astarhan Hanlığı (1466-1556).....	417
1.6. Sibir Hanlığı (1468-1598).....	420
2. Hazar Denizi Çevresi, Hindistan, Anadolu ve Orta-Doğu'da Kurulan Devletler.....	423
2.1. Memlûkler (1250-1517).....	423
2.2. Akkoyunlular (1340-1508).....	426
2.3. Karakoyunlular (1351-1468).....	428
2.4. Timurlu Devleti (1370-1507).....	430
2.5. Safeviler (1501-1736).....	435
2.6. Babürlüler (1526-1857).....	439
3. Türkistan Hanlıkları.....	442
3.1. Özbek- Şibani (Şeybani) Hanlığı (1428-1598).....	442
3.2. Kazak Hanlığı ve Cüzler (1465-1854).....	446
3.3. Hive Hanlığı (1512-1873).....	450
3.4. Yarkent (Kaşgar, Doğu Türkistan) Hanlığı (1514-1759).....	453
3.5. Buhara Hanlığı (1599-1868).....	455
3.6. Hokand Hanlığı (1710-1876).....	459
Genel Değerlendirme.....	462
Kaynakça	465

Önsöz

İnsanlığın varoluşundan günümüze tarih ilmi ile uğraşanların cevabını aradığı konuların başında insanlığın nereye gittiği meselesidir. İnsanlık tarihi, günümüze kadar ki süreçte hep ileri gitse de bu ilerleme inişli çıkışlı bir şekilde devam etmiştir. Fakat insanlığın bulunduğu noktadan geriye doğru gittiğini söyleyemeyiz. İlerleme hep ileri doğru olmuştur. Bundan sonra da insanlık kazandığı değerleri bir sonraki kuşağa aktarmaya devam edecektir. İnsanlığın ürettiği maddi ve manevi değerler bölgesel farklılıklar olsa da insanlığın ortak malıdır. Üretilen değerler önce kendi bölgesini aydınlatmış ve kalkındırmış, ardından merkezden başlayarak çevreye yayılmıştır. Bu değerleri ve zamanı iyi kullanan toplumlar daha hızlı kalkınmıştır. Bu toplumlar önce bölgesel, daha sonra küresel cazibe merkezi haline gelmişlerdir. Fakat zamanın ruhuna uygun hareket eden değerler, mekân ayırımı yapmaksızın kendisine kim sahip çıkmış ise onun da hizmetine girmişlerdir. Değerlerin toplamı ise bir medeniyeti oluşturmuştur. Bu medeniyet bazen Batı olmuş, bazen Doğu olmuş; bazen İslam olmuş, bazen de Hristiyanlık olmuştur. Ama hep birinin diğerine üstünlüğü söz konusudur. Bu üstünlük maddi olsa da toplumlar bu üstünlüklerin manevi iklimlerinden kaynaklandığını savunmuşlardır. Manevi değerler, maddi üstünlükleri hep desteklemişlerdir.

Her dönem de yaşayanlar önce kendi çağlarını kavramaya çalışırlar. Daha sonra geçmişlerini merak ederler ve nihayetinde gelecek yüzyıla yön vermek isterler. Bu düşünceden yola çıkan bir kimse Yeni ve Yakın Çağ siyasi olaylarını kavramakla; kendi yüzyılını daha iyi kavrayacak ve gelecek vizyonu çizebilecektir. Eğitim fakültelerinde zorunlu olarak okutulan Yeni ve Yakın Çağ Tarihi dersi için farklı kaynaklar tercih edilmektedir. Fakat her

iki çağı tek bir eserde ve ders kitabı niteliğine sahip kaynak sayısı oldukça azdır. Bu amaçla her iki çağı da tek bir kaynaktan toplayarak hem hocalara derli toplu bir kaynak sunmayı, hem de öğrencilerin anlayacağı bir dille konuları ele almayı hedefledik. Yeni ve Yakın Çağ Tarihi tüm yönleri ile zaman ve mekân sınırları içerisinde bir kişinin uzmanlık alanını aştığı için bu eseri kendi alanında uzman bir ekip tarafından hazırlamaya karar verdik. Bölüm yazarları kendi alanlarının en uzman kişileridir. Eser meydana getirilirken öncelikli hedefimiz klasik anlayışın dışında, gereksiz tekrarlara düşmeden bugüne kadar ortaya konan başvuru kaynaklarından da yola çıkarak bilimsellikten taviz vermeden fakat ders kitabı olma özelliğinden de uzaklaşmadan bir eser ortaya koyabilmektir.

Kitabı iki kısım halinde planladık. Her kısım kendi içerisinde altı bölümden meydana gelmektedir. Eser hazırlanırken kullanılan kaynaklar hem dipnotlarda belirtilmiş hem de eserin en sonunda kaynakça kısmında toplu şekilde verilmiştir. Ayrıca her bölümün sonuna ileri okuma kaynakları ilave edilmiştir. Bu sayede konu hakkında derinlemesine bilgi edinmek isteyenlerin bilgiye daha hızlı ve çabuk ulaşabilmelerinin yolu açılmıştır.

Bu kitap eğitim fakültesi öğrencilerinin ihtiyaçları dikkate alınarak hazırlanmış bile olsa müstakil bir Yeni Çağ ve müstakil bir Yakın Çağ ders kitabı olma özelliğine de sahiptir. Bununla birlikte teorik tartışmalardan ziyade daha öz ve temel anlatımlar tercih edilmiştir. Kitapta ortaya koymaya çalıştığımız en önemli yenilik ise her bölüm için ayrı ayrı **PowerPoint (PPT)** sunum dosyaları hazırlanmış olmasıdır. Bu dosyalar bölüm başlarındaki **karekod**lara tanıtılarak, internet üzerinden her zaman ve her yerde ulaşılabilir hale getirildi.

Kronolojik ve tematik bir yöntemle konuların özet olarak, görsel kaynaklı sunum dosyaları eşliğinde anlatıldığı *Yeni ve Yakın Çağ Tarihi* ders kitabının başta öğretmen adayları, araştırmacılar ve eğitimciler olmak üzere bütün okuyanlara faydalı olması en büyük temennimizdir. Bu süreçte öncelikle bölüm yazarı meslektaşlarıma ve İdeal Kültür Yayınevinin kıymetli çalışanlarına ve kitabın mevcudiyetinde emeği geçen herkese teşekkürü borç bilirim.

Selim Hilmi ÖZKAN
İstanbul, Temmuz 2018.